

VOJENSKÉ ZDRAVOTNICKÉ LISTY

ROČNÍK XLIV

KVĚTEN 1975

ČÍSLO 3

616-057:54

NEMOCI Z POVOLÁNÍ Z HLEDISKA PRÁVNÍHO

Pplk. JUDr. Miloslav SMOLÍK

vojenské oddělení pro zástupčí činnost v Praze

pplk. MUDr. Antonín FRKAL

oddělení pracovního lékařství a nemocí z povolání ÚVN, Praha

Řekněme si hned v úvodu, že pojem nemoc z povolání je pojmem nejen medicínským, ale i právním. Zatímco pro právníka je pojem nemoci z povolání pojmem úzce a přesně vymezeným zákonnými předpisy, není ještě vždy mezi lékaři jasno, kdy jde skutečně o nemoc z povolání, neboť někteří si dosud nejsou vědomi rozdílu mezi širokým pojmem nemoc z práce a zákonným pojmem nemoc z povolání.

Je ovšem na škodu věci a hlavně na škodu pacientů, když ošetřující lékař se v těchto otázkách nedovede orientovat, zejména nemá-li jasno, jaká opatření má učinit on sám při podezření na nemoc z povolání, a nedovede pacienta upozornit, jaké nároky by mu vznikly, když orgán k tomu oprávněný rozhodne, že skutečně jde o nemoc z povolání nebo o ohrožení touto nemocí.

Ostatně také pracovní úraz je právní pojem. A přece dnes každý lékař ve většině případů ví, kdy jde o pracovní úraz, a také dovede pacientovi alespoň orientačně vysvětlit, jaké nároky mu z pracovního úrazu vznikají a proti komu je může uplatnit. Jestliže nemoci z povolání mají pro postižené obdobné právní důsledky jako pracovní úrazy (a jak si ukážeme, v některých směrech ještě širší), bylo by nejvýš potřebné, aby si každý lékař osvojil alespoň základní vědomosti o tom, kdy jde o nemoc z povolání a jaké právní důsledky jsou s ní pro postiženého spojeny.

Prispět k tomu chce i tento stručný výklad. I když je psán pro lékaře v ČSLA, používáme v něm obecně užívaných zákonných termínů. To proto, že se, pokud jde o nemoci z povolání, vztahují i na vojáky příslušná ustanovení zákoníku práce o odpovědnosti za škodu při

pracovních úrazech a nemocech z povolání — a na občanské pracovníky vojenské správy se pracovní právní i jiné zákonné předpisy vztahují v plném rozsahu. Proto, pokud je v tomto článku použito v souladu se zákonnou terminologií pojmu organizace nebo podnik, je jím nutno v oboru vojenské správy rozumět každý útvar, ústav, závod či jiné zařízení vojenské správy, pod pojmem pracovník nutno rozumět i vojáka, pod pojmem pracovní poměr, práce apod. i služební poměr, výkon služby a podobně.

Ne každá nemoc z práce je nemocí z povolání

V důsledku nepříznivého vlivu některého druhu práce nebo pracovního prostředí, vystavení nepříznivým povětrnostním podmínkám a z jiných podobných příčin, které trvale nebo po delší dobu působí na pracovníka při výkonu jeho zaměstnání (práce), může vzniknout celá řada nemocí nebo jiných poruch zdraví. Například práce v nepříznivém osvětlení může vyvolat zánět spojivek, práce v hluku poruchu sluchu, v některých druzích zaměstnání je zvýšené nebezpečí poruch páteře, v jiných vzniku neuróz, vředové nemoci žaludku a dvanáctníku, některé chemikálie mohou vyvolávat astmatické záchvaty atd. Zvláštní skupinu zde tvoří průmyslové otravy.

I když u takových zdravotních poruch můžeme mluvit o nemocích z práce (ovšem za předpokladu, že jako jediná příčina vzniku je prokázán výkon zaměstnání), zdaleka to ještě neznamená, že jde o nemoci z povolání ve smyslu platných předpisů.

Tak jako v lékařské teorii i praxi se ustálily

určité termíny, které nelze libovolně zaměňovat, aby nedošlo k nedorozuměním, je i v oblasti právních předpisů — včetně předpisů zdravotnických — zavedena ustálená terminologie a nezbyvá než ji respektovat. Předpokladem k tomu je ovšem znát ji alespoň v potřebném rozsahu.

Pojem nemoci z povolání

Pojem nemoci z povolání není v žádném předpisu obecně definován. Může se to zdát překvapující a nedokonalé, ale pro praxi je to značně výhodné.

Zákoník práce pouze stanoví, že nemocemi z povolání jsou nemoci uvedené v předpisech o sociálním zabezpečení, jestliže vznikly za podmínek tam uvedených. Pro obor vojenské správy má shodné ustanovení služební předpis Všeob-6-1.

Podle předpisů o sociálním zabezpečení (zák. č. 101/1964 Sb. a prováděcí vyhláška č. 102/1964 Sb.) lze za nemoci z povolání považovat jen nemoci uvedené v seznamu, který tvoří přílohu č. 1 k vyhlášce č. 102/1964 Sb., pokud vznikly v podnicích uvedených u jednotlivých nemocí. Citovaná příloha (seznam nemocí z povolání) je v plném znění přetištěna též jako příloha k předpisům Zdrav-1-1 a Všeob-6-1.

V příloze č. 1 k vyhlášce č. 102/1964 Sb. nalezneme taxativní seznam nemocí a jiných zdravotních poruch (celkem 40 druhů) a zároveň i stručné charakterizování podmínek a podniků, resp. pracovišť, za nichž lze tu kterou nemoc uznat za nemoc z povolání.

Porovnáme-li velmi široký okruh nemocí z práce a jejich příčin s nemocemi uvedenými v seznamu nemocí z povolání a s podmínkami jejich vzniku, můžeme vyslovit závěr, že do seznamu nemocí z povolání byly zařazeny jen některé z takových poruch zdraví, které prokazatelně vznikají pouze z předem známého nepříznivého vlivu, jaký má výkon určitého druhu pracovní činnosti nebo z předem známého rizika určitých druhů pracovišť pro vznik takových poruch zdraví.

Zvláštní postavení mají z tohoto hlediska například poruchy sluchu vyvolané prokazatelně hluchým pracovním prostředím, neboť ty jsou za nemoci z povolání uznány až při vzniku těžké nedoslýchavosti nebo hluchoty. Bližší vysvětlení by však překročilo rámec tohoto výkladu.

Kdy tedy jde o nemoc z povolání

Odpověď je velmi prostá: o nemoc z povolání jde tehdy, **je-li uvedena v seznamu nemocí z povolání, a jen tehdy, vznikla-li za podmínek uvedených v tomto seznamu.**

Není-li zjištěná choroba v seznamu uvedena, nelze ji uznat za nemoc z povolání, i kdyby bylo zcela nepochybné, že byla vyvolána nepříznivými vlivy určitého druhu pracovní činnosti nebo prostředí. Ale ani samo zjištění, že

diagnostikovaná porucha zdraví je uvedena v seznamu nemocí z povolání, nemůže ještě vést k závěru, že jde o nemoc z povolání. Nutno ještě mít potvrzeno, že u konkrétního pacienta vznikla za stanovených podmínek.

Kdo rozhoduje o tom, že jde o nemoc z povolání

Každý ošetřující lékař může sice dojít k závěru, že jde u jeho pacienta o nemoc uvedenou v seznamu nemocí z povolání. Avšak není již v jeho možnostech a povinnostech, ale ani v jeho pravomoci prověřovat na pacientově pracovišti, zda jsou tam dány podmínky, při jejichž splnění lze teprve zjištěnou poruchu zdraví prohlásit za nemoc z povolání. K sledování rizikových pracovišť jsou určeny příslušné státní orgány (v ČSLA jsou jimi VÚHEM, HEO a ÚLZ). Zdravotní prohlídky pracovníků těchto pracovišť provádí a jejich evidenci vede oddělení pracovního lékařství a nemocí z povolání (dále jen OPL) příslušné spádové vojenské nemocnice.

Jen OPL může rozhodnout, že jde o nemoc z povolání, a to jak u vojáka, tak u občanského pracovníka vojenské správy. U ostatních občanů vydává takové závazné rozhodnutí pouze oddělení nemocí z povolání příslušného ústavu národního zdraví. Také **posudek o bodovém hodnocení** bolesti a ztížení společenského uplatnění při nemoci z povolání může podat pouze uvedený orgán, jak to výslovně stanoví § 9 vyhlášky č. 32/1965 Sb. (pro obor vojenské správy má shodnou úpravu služební předpis Všeob-6-1, čl. 92).

Je tedy zásadně nesprávné a právně neúčinné, když závěr, že jde o nemoc z povolání, učiní a zapíše do zdravotnické dokumentace pacienta hlavní lékař útvaru nebo jiné oddělení než oddělení pracovního lékařství a nemocí z povolání vojenské nemocnice; rovněž jimi vydaný posudek o bodovém hodnocení je právně neúčinný.

Jakou povinnost má hlavní (ošetřující) lékař

Hlavní lékař, popřípadě lékař vojenské nemocnice, který dojde u pacienta k odůvodněnému podezření na nemoc uvedenou v seznamu nemocí z povolání a na základě anamnestických údajů nebo i jiných dokladů může důvodně předpokládat, že vznikla na jeho pracovišti (nynějším nebo i dřívějším) za podmínek uvedených v seznamu, je povinen odeslat jej spolu s lékařskou zprávou na příslušné OPL k posouzení, zda jde o nemoc z povolání a současně o tom informovat epidemiologa obvodu (viz čl. 380 předpisu Zdrav-1-1). Pacient však i poté zůstává v jeho lékařské péči, pokud po dohodě s OPL nebude rozhodnuto jinak.

Nesplnění uvedených povinností by mohlo vést k poškození pacienta, a to nejen na zdraví (jestliže by dále pokračoval v práci na tomtéž pracovišti), nýbrž i na jeho právech vyplý-

vajících ze skutečnosti, že onemocněl nebo že je ohrožen nemocí z povolání. Proto za porušení této právní povinnosti by mohl být takový lékař volán k disciplinární odpovědnosti, popřípadě i k odpovědnosti hmotné.

Mohou se však vyskytnout i případy, kdy lékař sice nezjistí u pacienta nemoc uvedenou v seznamu, ale dojde k závěru, že další setrvání na dosavadním pracovišti by mohlo u něho takovou nemoc vyvolat. I v takovém případě odešle ošetřující lékař pacienta na OPL k posouzení, zda není ohrožen nemocí z povolání.

Oprávnění a povinnosti OPL

Nejde nám v tomto článku o výčet všech oprávnění a úkolů, které pro OPL vyplývají z jejího statutu. Zaměříme se jen na ty z nich, které mají vztah k jednotlivému pacientu a k právním důsledkům spojeným s onemocněním nebo s ohrožením nemocí z povolání.

Je-li u nemocného zjištěna nemoc z povolání, má OPL tyto povinnosti (viz čl. 382 předpisu Zdrav-1-1)*:

1. Vyplní tiskopis pro hlášení nemoci z povolání a odešle jej:

a) dohlédacímu zařízení hygienicko-proti-epidemické služby,

b) útvaru (ústavu, zařízení), jehož je nemocný příslušníkem (hlášení má mj. význam jako doklad pro pracovní právní nároky postiženého),

c) u občanských pracovníků též ubytovací a stavební správě MNO.

2. Nemocnému vystaví potvrzení o tom, že u něho byla zjištěna nemoc z povolání; převzetí tohoto potvrzení s uvedením data si dá potvrdit na jeho průpise, který založí do své dokumentace (datum vyrozumění postiženého o rozhodnutí má v některých případech význam pro zjištění počátku jednoroční promlčecí lhůty pro uplatnění nároku na náhradu škody).

3. U vojáka zaznamená nebo zajistí provedení záznamu o zjištění nemoci z povolání do jeho zdravotní knížky (tato povinnost není v předpise Zdrav-1-1 výslovně uložena, ale její splnění je velmi účelné a naléhavé).

Předpis Zdrav-1-1 nemá výslovné ustanovení o tom, jak postupovat při závěru, že pacient je ohrožen nemocí z povolání. Vzhledem k právním důsledkům, které má takový nálezný pro pacienta a zaměstnavatele (vojenskou správu), je nutno přinejmenším:

1. zaslat o tom hlášení útvaru (ústavu, zařízení),

2. odeslat pacienta k jeho ošetřujícímu lékaři s pokynem

— u vojáků — aby dal podnět k ustanovení do jiné funkce, nebo v případě potřeby k zahájení přezkumného řízení,

— u občanských pracovníků — aby zajistil

u příslušné lékařské poradní komise (LPK) vydání návrhu na převedení na jinou práci.

OPL má tato **výlučná oprávnění**:

1. rozhodovat o tom, zda jde o nemoc z povolání, popřípadě zda je pacient ohrožen nemocí z povolání,

2. vydává posudek podle vyhlášky č. 32/1965 Sb. o bodovém hodnocení bolestného a ztížení společenského uplatnění při nemoci z povolání (jen na vyžádání postiženého nebo orgánů nebo jejich oprávněných zástupců).

Svá rozhodnutí, hlášení o nich a posudky o bodovém hodnocení vydává OPL jakožto státní orgán. Náčelník nebo jiný pracovník OPL, který je vydává, vystupuje zde jako veřejný činitel; požívá proto pro tyto úkony zvýšené ochrany našich zákonů, ale podléhá i zvýšené sankci při porušení svých povinností.

PRÁVNÍ DŮSLEDKY NEMOCÍ Z POVOLÁNÍ

Zákonná úprava zaručuje pracovníkovi, který onemocněl nemocí z povolání nebo je jí ohrožen, vedle těchž nároků, které přísluší při pracovních úrazech, ještě některá další práva. Není účelem tohoto článku podrobně rozvádět všechna zákonná ustanovení. Omezíme se jen na stručný výčet těch hlavních, aby mohl sloužit základní orientaci lékařů.

Nároky postiženého při nemoci z povolání

A) Podle pracovníprávních předpisů (zákoník práce a předpisy jej provádějící):

1. Pracovník postižený nemocí z povolání má podle zákoníku práce (voják též podle předpisu Všeob-6-1) především nárok **na náhradu škody**, a to

a) za bolest (jen pokud je uvedena v oddílu III sazeb v příloze k vyhlášce č. 32/1965 Sb., nebo bylo-li onemocnění provázeno bolestí, kterou lze analogicky srovnávat s bolestí při jiném poškození uvedeném v sazbách),

b) za ztížení společenského uplatnění (podmínka uvedená u bolesti zde platí obdobně; bodové hodnocení je uvedeno v oddílu IV sazeb, analogie je i zde přípustná),

c) za účelně vynaložené náklady spojené s léčením (pokud by je musel nemocný vynaložit ze svého; v některých případech by zde mohla přicházet v úvahu i náhrada za zvýšené náklady na předepsanou dietní stravu),

d) za ztrátu na výděлку po dobu pracovní neschopnosti,

e) za ztrátu na výděлку po skončení pracovní neschopnosti.

Doba nároku na tuto náhradu sub e) je zpravidla časově neomezená, pokud skutečně pro následky nemoci z povolání nemůže postižený dosahovat **dřívějšího výděлку** (tj. posledního průměrného výděлку před onemocněním nemocí z povolání). Avšak při těch nemocech z povolání, které jsou zvlášť vyjmenovány v části II. vyhlášky min. zdrav. č. 75/1967 Sb.,

* Pokud je zde citován služební předpis Zdrav-1-1, je jím míněno jeho nové vydání v roce 1975.

náleží náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti jen po dobu, než bude postižený pracovník schopen dosahovat **výdělku odpovídajícího jeho kvalifikaci** (viz § 195 odst. 4 zák. práce). Posudek o dosažení takové schopnosti vystavuje příslušný ošetřující lékař na základě vyjádření OPL (event. oddělení nemocí z povolání ÚNZ) - viz § 8 cit. vyhlášky č. 75/1967 Sb.

Uvedené druhy náhrad jsou shodné s náhradami při pracovních úrazech, až na právě uvedenou výjimku, vyplývající z § 195 odst. 4 zák. práce. Dalším shodným nárokem je ještě náhrada věcné škody, avšak ta by mohla přicházet při nemoci z povolání jen zřídka v úvahu.

2. Není-li pracovník postižený nemocí z povolání uznán pracovně neschopným a je-li jen převeden na jinou práci, platí toto další ustanovení zákoníku práce (§ 115 odst. 5):

Při převedení na jinou práci, pro niž je stanovena nižší mzda, mu přísluší mzda podle vykonávané práce, nejméně však ve výši průměrného výdělku, kterého dosahoval před převedením, s tím, že se mu průměrný výdělek zaručuje po dobu převedení, nejdéle však po dobu jednoho roku od převedení. Po uvedení na novou práci pracovník postihován snížením mzdy, což — na rozdíl od náhrady škody podle bodu 1 — má pro něho význam v tom, že se mu nesnižuje roční průměrný výdělek a základ pro pozdější vyměrování nemocenských dávek nebo důchodu.

Kdyby ani po uplynutí jednoho roku nebyl pracovník v důsledku prodělané nemoci schopen vrátit se na původní místo anebo v jiném zařazení dosahovat výdělku jako před onemocněním, vznikl by mu nárok na náhradu ztráty na výdělků, jak je uveden sub 1 písm. e).

(Poznámka: Uvedené ustanovení platí bezvýhradně jen pro občanské pracovníky. Na vojáky v činné službě se ustanovení § 115 zák. práce nevztahuje a předpis Všeob-6-1 analogické ustanovení neobsahuje. Spatřujeme v tom nedostatek, který by měl být odstraněn.)

3. Z hlediska nároku na dovolenou: pro účely dovolené na zotavenou se pracovní neschopnost vzniklá v důsledku nemoci z povolání, za kterou organizace odpovídá, posuzuje jako výkon práce (§ 63 vládn. nař. č. 66/1965 Sb.). Pracovní neschopnost tedy v takovém případě nemůže vést ke krácení dovolené.

B) Podle předpisů o nemocenském pojištění: při pracovní neschopnosti vyvolané nemocí z povolání náleží nemocenské dávky již od prvního dne neschopnosti ve výši příslušné podle doby zaměstnání (tzn., že nejsou kráceny za první tři dny neschopnosti). U vojáků z povolání se podle předpisu Fín-2-1 vyplácí v uvedené době plný služební příjem v nemoci.

C) Podle předpisů o sociálním zabezpečení: stane-li se pracovník v důsledku nemoci z povolání invalidním, náleží mu zvýšený důchod (invalidní důchod při pracovním úrazu), tj. o 10 % průměrného měsíčního výdělku vyšší

než inv. důchod přiznaný z jiného důvodu. Při částečné invaliditě náleží postiženému polovina takto zvýšeného inv. důchodu.

Nároky postiženého uvedené v bodech A/1, 3, B a C jsou shodné s nároky při pracovních úrazech.

Nárokům postiženého odpovídají **povinnosti organizace**, u níž je postižený v pracovním (služebním) poměru. Organizace má tedy povinnost odškodnit pracovníka, pokud se odpovědnosti nezprstí (nebo pokud mu za škodu neodpovídá jiná organizace, jak bude vysvětleno v další části), dále je povinna při ohrožení nemocí z povolání zajistit jeho převedení na jinou práci bez újmy na mzdě, dobu pracovní neschopnosti započítávat pro nárok na dovolenou jako výkon práce, zajistit výplatu zvýšených nemocenských dávek atd.

Vůči komu uplatňuje postižený své nároky

Ne vždy je nemoc z povolání zjištěna u pracovníka již v době, kdy ještě pracuje u téže organizace, u níž byl vyvolán její vznik nebo ovlivněn její rozsah.

Mnohé nemoci z povolání se klinicky projevují a jsou také zjišťovány až za řadu let od doby, kdy na organismus započalo škodlivé působení (např. silikóza je někdy zjišťována až za 15 let i později po skončení expozice). V té době již postižený často ani nebude v pracovním poměru u té organizace, kde jeho nemoc začala vznikat. Časté jsou i takové případy, kdy postižený pracovník předtím postupně pracoval v různých organizacích za týchž škodlivých či rizikových podmínek (tedy např. i střídavě v podnicích nebo ústavech civilních a vojenských). Bylo by nespravedlivé, kdyby odpovědnost za náhradu škody měla nést ta organizace, kde je postižený v pracovním poměru v době zjištění takové choroby, jestliže u ní vůbec nejsou dány podmínky pro její vznik.

Pro postiženého by ovšem bylo velmi obtížné a často prakticky nemožné zjišťovat a prokazovat, kde jeho nemoc začala vznikat, a pokud pracoval postupně u několika organizací za týchž škodlivých podmínek, v jakém rozsahu mu každá z takových organizací odpovídá za náhradu škody.

Zákon proto zvýhodňuje postavení poškozeného tím, že stanoví, že za škodu způsobenou pracovníkem nemocí z povolání **odpovídá organizace, u níž pracovník pracoval naposledy** před jejím zjištěním v pracovním poměru **za podmínek, z nichž vzniká nemoc z povolání**, kterou byl postižen. Tato poslední organizace je tedy povinna poskytnout poškozenému plně odškodnění, i kdyby u ní za škodlivých podmínek pracoval jen velmi krátce po předchozí dlouholeté obdobné činnosti u jiných organizací. Zákon ovšem ve prospěch organizace, která odškodnění poskytla, stanoví, že má nárok na náhradu vůči všem organizacím, u nichž postižený pracoval v pracovním poměru za podmínek,

z nichž vzniká nemoc z povolání, kterou byl postižen, a to v rozsahu odpovídajícím době, po kterou pracoval u těchto organizací za uvedených podmínek. Břemeno zjišťování všech odpovědných organizací a poměru odpovědnosti nespočívá tedy na postiženém, nýbrž na organizaci, která byla povinna poskytnout odškodnění. Při vzájemném vypořádávání mezi organizacemi má nemalý význam dokumentace jak o podmínkách rizikového pracoviště, tak o postiženém. Je proto třeba zajistit její dlouhodobou úschovu, a nelze ji vytržiti např. jen proto, že pracoviště bylo zrušeno nebo že pracovník odešel z vojenské správy na civilní pracoviště.

Jak je tomu u ostatních nemocí z práce?

Bude jistě prospěšné, když se zde pro srovnání a lepší orientaci zmíníme alespoň stručně o postupu zdravotnických pracovníků a o nárocích postiženého u jiných nemocí vyvolaných výkonem práce (služby) než u nemocí z povolání.

Předpis Zdrav-1-1 v čl. 380 a 381 ukládá lékařům zpracovávat příslušná hlášení jen při podezření na nemoc z povolání, při těžké průmyslové otravě a při hromadné průmyslové otravě.

Pracovník je při vzniku jiné poruchy zdraví než nemocí z povolání ve zcela odlišném právním postavení. Při pracovním úrazu a nemoci z povolání mu organizace bez dalšího odpovídá za náhradu škody, pokud se této odpovědnosti nezproští z důvodů uvedených taxativně v zákoně (§ 191 zák. práce). Existenci zprošťovacích důvodů musí prokázat organizace. U ní **jde o tak zv. objektivní odpovědnost** k náhradě škody (odpovědnost za výsledek). Ostatní nároky, jak byly uvedeny vpředu, má pracovník bez ohledu na to, zda se organizace odpovědnosti zprostila či nikoli — rozhodný je už i sám fakt, že byla u něho zjištěna nemoc z povolání.

Akutní otravy a poškození zdraví chemickými škodlivinami, které nejsou uvedeny v seznamu nemocí z povolání, a poškození zdraví způsobené **nedostatkem kyslíku** v atmosféře pracoviště (např. nadbytek dusíku, kyslíčnicku uhličitého, methanu) **se považují za úraz** (viz poznámka uvedená na konci seznamu nemocí z povolání). Pokud tedy k takovému poškození zdraví došlo při plnění pracovních (služebních) úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, bude posuzováno a projednáno jako pracovní úraz a postižený bude mít všechny nároky jako při pracovním úrazu.

U ostatních poškození zdraví způsobených vlivem práce nebo pracovního prostředí vznikne postiženému vůči organizaci nárok na náhradu škody jen tehdy, když mu škoda na zdraví vznikla proto, že organizace porušila svou právní povinnost nebo že jednala úmyslně proti pravidlům socialistického soužití. Porušením právní povinnosti se rozumí porušení jakého-

koliv závazného předpisu, pokynu, rozkazu, jestliže toto porušení bylo v příčinné souvislosti se vznikem škody na zdraví. Za porušení právní povinnosti organizace se považuje porušení stanovených povinností nejen odpovědnými funkcionáři, ale i kterýmkoliv jiným jejím pracovníkem, jestliže povinnost porušil při plnění úkolů organizace. Na rozdíl od zmíněné již objektivní odpovědnosti za škodu z pracovních úrazů a nemocí z povolání **jde u těchto ostatních případů o tzv. obecnou odpovědnost** (nebo také zvanou odpovědnost za zavinění). Nebude-li organizaci prokázáno porušení právní povinnosti, nebude pracovníkovi za škodu na zdraví odpovídat, i když bude nepochybné, že porucha jeho zdraví vznikla v důsledku plnění pracovních úkolů. V tom je právě onen podstatný rozdíl od odpovědnosti za škodu z nemocí z povolání (a obdobně i za škodu z pracovních úrazů), neboť tam je odpovědnost organizace dána i tehdy, když žádnou právní povinnost neporušila a když dodržela povinnosti vyplývající z předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pokud se organizace této odpovědnosti nezproští prokázáním zákonných zprošťovacích důvodů.

Náhrada škody se u zmíněných ostatních poškození zdraví poskytuje (pokud jsou splněny předpoklady odpovědnosti) v rozsahu uvedeném výše u nemocí z povolání sub A/-1. Ostatní tam uvedené nároky se na tyto případy nevztahují.

Poznámka: Na občanské pracovníky vojenské správy se v uvedeném směru vztahují ustanovení § 187 až 189 zák. práce, v nichž je mj. stanoveno, že při škodě na zdraví platí pro způsob a rozsah její náhrady ustanovení o pracovních úrazech s tím omezením, že jednorázové odškodnění pozůstalým nenáleží. Naproti tomu na vojáky v činné službě se uvedená ustanovení § 187 až 189 zák. práce nevztahují a jejich nárok na náhradu škody by bylo nutno posuzovat podle občanského zákoníku. K nežádoucímu rozdílu by mohlo dojít při odškodňování za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti, které je v zák. práce upraveno výhodněji než v obč. zákoníku. Předpis Všeob-6-1 neobsahuje dosud žádné ustanovení, které by umožňovalo tento neodůvodněný rozdíl odstranit.

Rozdíly při projednávání pracovních úrazů a nemocí z povolání

Hlavní lékaři jsou z titulu své funkce členy komisí pro vyšetřování a odškodňování úrazů svého útvaru (dále jen „komise“). I někteří jiní lékaři jsou na zdravotnických pracovištích členy těchto komisí. Nebude proto na škodu, když si zde z hlediska úkolů komise a s přihlédnutím ke specifickým úkolům lékaře uvedeme některé rozdíly mezi projednáváním pracovního úrazu a nemocí z povolání.

1. a) Pracovní úraz (resp. vůbec každý úraz)

je povinná komise vyšetřit, popřípadě zajistit jeho vyšetření. Hlavní lékař je vždy povinen sepsat nebo opatřit protokol o úrazu jakožto základní dokument.

b) Nemoc z povolání komise nevyšetřuje. Zjištění příčin jejího vzniku provedlo již OPL. Hlášení nemoci z povolání nahrazuje protokol o úrazu. Při pochybnostech komise pouze prověří dotazem na OPL, zda podmínky pro její vznik byly dány u útvaru (ústavu, podniku). Jestliže nikoli, řízení podle předpisu Všeob-6-1 ne zahájí a postiženého poučí, aby o odškodnění požádal tu součast (nebo tu civilní organizaci), kde naposledy pracoval (konal službu) za podmínek stanovených pro vznik jeho nemoci.

2. a) Pro uznání úrazu za pracovní není rozhodující zjištěná diagnóza. Rozhodujícím kritériem je povaha činnosti, při níž postižený utrpěl úraz, tuto činnost zjišťuje a posuzuje komise.

b) Pro uznání nemoci za nemoc z povolání je rozhodující především diagnóza, dále zjištění, že diagnostikovaná choroba je uvedena v seznamu nemocí z povolání, zjištění zdrav. stavu před nástupem do rizika a posléze zjištění, že na pacientově pracovišti jsou (nebo v rozhodné době byly) podmínky pro její vznik uvedené v seznamu (provádí příslušné hygienické zařízení). Podklady pro tato zjištění opatřuje a závěr činí OPL.

3. a) Otázku, zda daný úraz je úrazem pracovním, posuzuje komise a podle jejího návrhu činí závěr velitel útvaru. V případě nesouhlasu postiženého rozhoduje soud.

b) Závazné rozhodnutí o tom, zda zjištěná nemoc je nemocí z povolání, vydává OPL. Komise ani velitel útvaru nemohou přijmout odchýlný závěr. V případě soudního sporu by byl soud vázán rozhodnutím OPL, pokud by nebylo vyvráceno jiným posudkem v rámci soudnělékařské expertizy.

4. a) Posudek o bodovém hodnocení úrazu podává ošetřující lékař nebo zdravotnické zařízení, v němž byl postižený léčen.

b) Posudek o bodovém hodnocení nemoci z povolání podává výhradně OPL.

5. a) U pracovního úrazu odpovídá za náhradu škody ta organizace, u níž byl postižený v pracovním poměru v době vzniku úrazu.

b) U nemoci z povolání není rozhodné, kde je postižený v pracovním poměru v době zjištění choroby. Za odškodnění mu odpovídá ta organizace, kde naposledy pracoval za příslušných škodlivých podmínek.

6. a) Pracovní úrazy se jednotlivě nehlásí žádnému jinému zdravotnickému orgánu (netýká se povinných hlášení nadřízeným velitelským orgánům, hlášení zasílaných pro regresní účely apod.).

b) Nemoci, u nichž je podezření na nemoc z povolání, se v každém jednotlivém případě ihned hlásí příslušnému OPL, které při zjištění

nemoci z povolání zasílá hlášení dohlédacímu hygienickému zařízení.

V ostatních směrech se projednání nemoci z povolání u útvaru a její odškodnění řídí ustanovením předpisu Všeob-6-1.

Několik slov pro vojenské posudkové lékaře

Při přezkumném řízení je jedním z úkolů příslušné vojenské lékařské komise (VLK) vyslovit závěr, zda porucha zdraví je v přímé souvislosti s výkonem vojenské služby. Tento závěr přijímá VLK z hlediska předpisů o sociálním zabezpečení a má význam jen pro výši invalidního důchodu. Závěr VLK nemá však vliv na posuzování odpovědnosti k náhradě škody z poruchy zdraví.

U zjištěné nemoci z povolání bude úloha VLK celkem snadná, neboť bude mít k dispozici rozhodnutí OPL. Je snad vhodné pouze upozornit, že závěr o přímé souvislosti vysloví VLK vždy jen v těch případech, kdy postižený voják byl v ČSLA zařazen na pracovišti, kde byly dány podmínky pro vznik té nemoci z povolání, která byla u něho zjištěna. Opačný (negativní) závěr — i při přiznání charakteru nemoci z povolání — by však vyslovila tehdy, kdyby postižený nebyl v ČSLA vůbec nikdy zařazen na takovém pracovišti a kdyby se takové podmínky vyskytovaly jen na jeho civilním pracovišti před nástupem vojenské služby. (Předpis Zdrav-2-3 na posléze uvedený případ výslovně nepamatuje. Lze doporučit pro takový případ tento závěr: „Jde o nemoc z povolání z občanského života. Zjištěná porucha zdraví není v přímé souvislosti s výkonem vojenské služby.“ V případě invalidity bude mít ovšem i v takovém případě postižený nárok na zvýšený důchod, jestliže invalidita byla způsobena nemocí z povolání).

U těch nemocí, které nejsou nemocemi z povolání, ale prokazatelně vznikly v přímé souvislosti s výkonem vojenské služby (a jejichž následky jsou hlavním důvodem přezkumného řízení), VLK rovněž vysloví kladný závěr o přímé souvislosti. Kritéria pro přímou souvislost (tzv. kvalifikované okolnosti) jsou uvedena v příloze 1 k předpisu Zdrav-2-3. Nezřídka se zde vyskytnou případy, kdy při splnění uvedených podmínek vysloví VLK závěr o přímé souvislosti s výkonem vojenské služby, avšak vojenská správa přesto nebude odpovídat za náhradu škody; tak tomu je v případech, kdy nepůjde o nemoc z povolání nebo o nemoc vzniklou takovým škodlivým působením, které je kladeno na roveň pracovnímu úrazu (akutní otravy atd. — viz výše) a kdy nebude prokázána odpovědnost vojenské správy k náhradě škody podle občanského zákoníku, jak bylo již vysvětleno výše.

Mohou však nastat i opačné případy, tj. kde vojenská správa ponese odpovědnost za škodu z poruchy zdraví, ale VLK vysloví, že tato porucha není v přímé souvislosti s výkonem vojen-

ské služby. Poměrně častý bude takový rozdíl u úrazů (nepracovních), ale není vyloučen ani u poruch zdraví z jiných než profesionálních příčin; např. kdyby voják hospitalizovaný ve vojenské nemocnici pro vadu z občanského života prokazatelně nebyl léčen lege artis a tím mu byla způsobena další porucha zdraví. Za tuto novou poruchu by mu vojenská správa občanskoprávně odpovídala, ale k jejímu vzniku došlo v souvislosti s léčením a nikoli v souvislosti s výkonem vojenské služby. Ne vždy ovšem půjde o tak jasný případ. Jde však o problematiku, která vybočuje z rámce daného tématu a která by zasluhovala samostatné rozpracování.

Slovo na závěr

Pokusili jsme se ukázat, že se vznikem nemoci z povolání spojuje náš právní řád, zejména předpisy pracovně právní a o sociálním zabezpečení, závažné důsledky. Proto je také přímo zákonnými předpisy vymezeno, které nemoci a za jakých podmínek lze uznat za nemoci z povolání a kdo je k tomu oprávněn. Dále jsme se pokusili alespoň informativně poukázat na to, jaká oprávnění jsou zákonem zaručena osobě postižené nemocí z povolání, poněvadž dosud ne všem vojenským lékařům je problematika nemocí z povolání zcela jasná. Tento článek má proto přispět k základní orientaci v této oblasti.